

mener Forf., at Statistiken kort kan karakteriseres som Videnskaben om Reduktion af Iagttagelsesmaterialer. Tanken heri er jo ganske klar, men naar man saaledes kapper bort den Opgave, der handler om Kunsten at tilvejebringe Iagttagelserne, for slet ikke at tale om den at finde ud af, hvilke Iagttagelser et givet Problem maa forlange tilvejebragt, er dette Spørgsmaal dog saa vigtigt, at et Par Ord kunde ofres paa en Begrundelse af denne Afkortning; den accepteres ikke af mange udovende Statistikere, heller ikke blandt Aktuarer, Biologer og Læger. Det er her Spørgsmaalet, om Forf. virkelig mener, hvad de skriver, eller det blot drejer sig om pueril Ubehændighed, f. Eks. behøvede man ikke ganske og aldeles at karakterisere Statistiken paa den angivne Maade, men kunde indskrænke sig til med det anførte at karakterisere en af Statistikens vigtigste Opgaver.

Denne Slags lidet afbalancerede Sentenser vrimler det med, og det er simpelthen Synd for et Foretagende, hvis gode Intentioner iøvrigt er aabenbare. Erindres tillige de langt større Krav til Læserens matematiske For kundskaber, disse Intentioner naturligt stiller, er der noget indtil det komisk urimelige i, at Nr. 3 er den eneste af disse 3 Fremstillinger, i hvilken der direkte udtales et Haab om, at den kan finde Vej til en større Kreds af Læsere end den specielle, den direkte henvender sig til. Men dette er naturligvis alene et Resultat af den her foretagne Sammenligning ex post, og kan saaledes ikke lægges nogen af Forf. til disse Arbejder til Last.

H. Cl. Nybølle.

Lionel Robbins: KRIGENS EKONOMISKA ORSAKER, Natur och kultur, Stockholm 1940. 144 S.

Det er maaske ikke helt overflødigt at gøre opmærksom paa den lille Sprogforbistring, der ligger i den svenske Titel. »Krigens« betyder *K r i g e n e s*. Fremstillingen drejer sig altsaa ikke om den nuværende Krig, men om Krige i al Almindelighed. Dog kun om det sidste Hundreedaars Krige; thi først under den industrialiserede, vestlige Verdens Forudsætninger har den Paastand vundet Tiltro, at Krigene har økonomiske Aarsager. Alt for stor Tiltro, er Professor Robbins tilbøjelig til at mene. Og Fagøkonomerne har vel en Del af Skylden herfor, kan man tilføje. Emnet har jo været aldeles domineret af marxistiske Forfattere, og Fagøkonomerne har holdt sig fornemt tilbage.

I denne lille Bog tager Professor Robbins sig for at undersøge og kritisere de hidtil fremsatte Teorier om Krigenes økonomiske Aarsager. Han paa-viser de marxistiske Forfatteres uhyre Ensidighed og yderligtgaaende summariske Betragtningssmaade. »När man läser den litteratur, som framställer teorierna om den ekonomiska imperialismen, känner man sig verkligen ibland frestad att undra, om dess författare någonsin sett ett sådant djur som en bankir«, siger han. Politikere som Asquith har i hvert Fald udtalt sig meget foragteligt om Citymagnaternes Frygtsomhed under politiske Komplikationer.

Men Professor Robbins vil naturligvis ogsaa give en positiv Fremstilling. Denne gaar i største Korthed ud paa følgende: *Conditio sine qua non* for

mener Forf., at Statistiken kort kan karakteriseres som Videnskaben om Reduktion af Iagttagelsesmaterialer. Tanken heri er jo ganske klar, men naar man saaledes kapper bort den Opgave, der handler om Kunsten at tilvejebringe Iagttagelserne, for slet ikke at tale om den at finde ud af, hvilke Iagttagelser et givet Problem maa forlange tilvejebragt, er dette Spørgsmaal dog saa vigtigt, at et Par Ord kunde ofres paa en Begrundelse af denne Afkortning; den accepteres ikke af mange udovende Statistikere, heller ikke blandt Aktuarer, Biologer og Læger. Det er her Spørgsmaalet, om Forf. virkelig mener, hvad de skriver, eller det blot drejer sig om pueril Ubehændighed, f. Eks. behøvede man ikke ganske og aldeles at karakterisere Statistiken paa den angivne Maade, men kunde indskrænke sig til med det anførte at karakterisere en af Statistikens vigtigste Opgaver.

Denne Slags lidet afbalancerede Sentenser vrimler det med, og det er simpelthen Synd for et Foretagende, hvis gode Intentioner iøvrigt er aabenbare. Erindres tillige de langt større Krav til Læserens matematiske For kundskaber, disse Intentioner naturligt stiller, er der noget indtil det komisk urimelige i, at Nr. 3 er den eneste af disse 3 Fremstillinger, i hvilken der direkte udtales et Haab om, at den kan finde Vej til en større Kreds af Læsere end den specielle, den direkte henvender sig til. Men dette er naturligvis alene et Resultat af den her foretagne Sammenligning ex post, og kan saaledes ikke lægges nogen af Forf. til disse Arbejder til Last.

H. Cl. Nybølle.

Lionel Robbins: KRIGENS EKONOMISKA ORSAKER, Natur och kultur, Stockholm 1940. 144 S.

Det er maaske ikke helt overflødigt at gøre opmærksom paa den lille Sprogforbistring, der ligger i den svenske Titel. »Krigens« betyder *K r i g e n e s*. Fremstillingen drejer sig altsaa ikke om den nuværende Krig, men om Krige i al Almindelighed. Dog kun om det sidste Hundreedaars Krige; thi først under den industrialiserede, vestlige Verdens Forudsætninger har den Paastand vundet Tiltro, at Krigene har økonomiske Aarsager. Alt for stor Tiltro, er Professor Robbins tilbøjelig til at mene. Og Fagøkonomerne har vel en Del af Skylden herfor, kan man tilføje. Emnet har jo været aldeles domineret af marxistiske Forfattere, og Fagøkonomerne har holdt sig fornemt tilbage.

I denne lille Bog tager Professor Robbins sig for at undersøge og kritisere de hidtil fremsatte Teorier om Krigenes økonomiske Aarsager. Han paa-viser de marxistiske Forfatteres uhyre Ensidighed og yderligtgaaende summariske Betragtningssmaade. »När man läser den litteratur, som framställer teorierna om den ekonomiska imperialismen, känner man sig verkligen ibland frestad att undra, om dess författare någonsin sett ett sådant djur som en bankir«, siger han. Politikere som Asquith har i hvert Fald udtalt sig meget foragteligt om Citymagnaternes Frygtsomhed under politiske Komplikationer.

Men Professor Robbins vil naturligvis ogsaa give en positiv Fremstilling. Denne gaar i største Korthed ud paa følgende: *Conditio sine qua non* for

Kriges Opstaaen er Existensen af suveræne Stater. Suveræniteten tillader Staterne at skabe, opretholde og bruge Magtapparater, og uden disse Magtapparater kunde Krigen ikke føres. Hermed er man dog ikke kommet saa forfærdeligt langt. Man vil jo nemlig kunne sige, at den »egentlige« Aarsag til Krig er de Motiver, som tilskynder de suveræne Stater til at skabe, opretholde og bruge det Magtapparat, som Suveræniteten har tilladt dem at skabe, opretholde og bruge. Hvis saadanne Motiver kan kaldes økonomiske, da har Krigen økonomiske Aarsager.

Er der nu saadanne økonomiske Motiver til Krig? Det lader sig i hvert Fald ikke benægte, at et Land kan opnaa Maximumsgevinst for sig selv ved at tiltvinge sig et saadant Herredømme over andre Lande, at det kan tvinge disse til alene at sælge til sig og alene at købe hos sig. Herved vilde det komme til at nyde baade hhvs. Køber- og Sælgermonopolets Fordele. Det behøver næppe Paavisning, at dette ikke strider mod Frihandelsdoktrinen's Udsagn om, at det maximale Produktionsudbytte opnaas under fri international Konkurrence. Thi denne Doktrin tager Sigte paa alle Lande under eet.

Udfra en simpel Kombination af Monopolteori og Udenrigshandelens Teori vilde man altsaa kunne komme til en modsigelsesfri Forklaring paa, hvorfor Stormagter skaber, opretholder og bruger Magtapparater. Og vel at mærke en Forklaring udfra rent økonomiske Motiver. Det maa dog understreges, at en haandfast Omkostningsberegning som dem, den private Monopolist kan foretage, ikke kan foretages her. Regeringen i Landet maa i hvert Fald afveje de forskellige Klassers Tab og Gevinst ved Krigspolitikken. Alle Klasser vinder jo ikke lige meget ved de gunstige »barter terms of trade«, der stilles i Udsigt. Og alle Klasser taber ikke lige meget ved Oprustningens Byrder og Krigens Lidelser. En hel Del beror altsaa paa Regeringernes Opfattelse af Ret og Billighed mod Undersaatterne. Hertil kommer yderligere eventuelt Hensyn til de underkuede Folk. Alt dette komplicerer Omkostningsberegningen — uden dog at umuliggøre den.

At der — bl. a. takket være ringe Kendskab til Nationaløkonomien — raader yderst fejlagtige Forestillinger om Fordelene ved Annexioner, umuliggør i og for sig heller ikke Omkostningsberegningen som Forklaring; det er jo stadig Ønsket om materielle Fordele, der er Motivet. Men Forestillingen kan være saa fejlagtig, at man med Schumpeter kan tale om »Krigsdriften« som en psykologisk Atavisme. »Det är olyckligtvis blott högt bildade människor, som icke få en känsla av att deras land förbättrat sin materiella ställning, om de läsa, at det annekterat nordpolen«, bemærker Robbins.

Omvendt kan man ogsaa tænke sig, at Krigen faktisk gav Gevinst til en eller flere Grupper, uden at dette dog var Motivet til den. »För att visa att ekonomiska interessen spela en roll bland krigets orsaker, räcker det icke att visa, att de (rustningsinteressena) draga fördelar ex-post; det är nödvändigt att visa, att man trodde att de skulle draga fördelar ex-ante, och att denne övertygelse var en verksam faktor i den faktiska utformningen av politiken. . . Därför att skulptörer och monumentbyggare levde högt på krigsminneskonjunkturen efter världskriget 1914—1918, kunna vi icke säga, att de bure något större ansvar för dess utbrott«.

Allerede de ovenfor antydede Momenter indebærer svære Modifikationer

til Sætningen, at Krigene har økonomiske Aarsager. Selv om der kan opstilles en indvortes modsigelsesfri Teori om, at de har det, er det ikke bevist. Der kan jo ogsaa opstilles et ret stort Antal indvortes modsigelsesfri Teorier om Konjunkturerne, og derfor accepterer man dem dog ikke alle. Man maa hele Tiden spørge: Hvor realistisk er Teorien?

Vil man være realistisk, slipper man ikke for at introducere saadanne Ting som Politikeres Magtbegær, Æresbegreber, Nationalfølelse eller Forestillinger om egen historisk Mission (udbrede en Ideologi, Kommunismen f. Ex.). Og det er ikke bare Politikeres eller andre indflydelsesrige Enkeltpersoners ikke-økonomiske Motiver, der maa tages med i Betragtning. Netop her spiller Massepsykosen en stor Rolle. Man glider følgelig meget hurtigt bort fra Nationaløkonomiens Gebet og kommer over i en omfattende sociologisk Undersøgelse. »Begär efter personlig upphøjelse, önskan om befrielse från ett utländskt ok, hängivenheten för en viss religions läror, våldsamma yttringar av masshat — vilken allvarlig historieforskare skulle vilja förringa den roll, som spelats av dylika faktorer vid uppkomsten av konflikter genom tidsåldrarna?«. Heraf følger, at Fagøkonomernes Indsats i dette Emne væsentligst bliver den negative at bevise, at man har taget Fejl, naar man har villet forklare Krigene rent økonomisk.

Selvom man nu antog, at det økonomiske Motiv til Krig altid var virksomt, er det saa rigtigt, at det privatkapitalistiske System har givet dette Motiv særlig god Jordbund til at fremkalde Krig? Robbins mener Nej, og han paaviser, hvorledes et System af suveræne, kommunistiske Stater vilde føre Krige med hinanden paa samme Maade, som privatkapitalistiske, suveræne Stater har gjort det. Han peger endvidere paa, at hvis det er rigtigt, at Indvandringsrestriktioner og Protektionisme kan skabe saadanne aabnbare Uligheder i Levestandard, som kan føre til de fattige Landes Krig mod de rige Lande, saa er Arbejderbevægelsen selv ikke uden Skyld i Krigene. Han nævner her den Arbejder-Protektionisme, man kender i Australien og New Zealand, og US' Indvandringsrestriktioner, som netop kræves af Arbejderne.

Hermed er man vendt tilbage til Krigenes Grundaarsag: Existensen af suveræne Stater. For en rent praktisk Betragtning maa man jo — som ogsaa Cassel fremhæver i Indledningen til sit Systemværk — udnævne det til Aarsag, som man lettest kan lave om paa. Og Suveræniteten kan vi afskaffe, ligesom Hamilton og Lincoln afskaffede den og derved befriede et helt Kontinent for Krig mellem Staterne. Ja, vi ikke blot kan, vi bliver nødt til det. Thi »Liksom krutet gjorde det feodale systemet föråldrat, gör flygmaskinen systemet med suveräna enheter i Europa föråldrat«. Spørgsmaalet er blot at finde den mindst stødende Maade at afskaffe Suveræniteten paa.

Bogens Slutning udgøres af et Tillæg om »De ekonomiska orsakssammenhangens innebörd«, hvori der paa en klar Maade gøres Rede for, hvad det vil sige, at noget har en »økonomisk« Aarsag.

Det er en fængslende Bog om et fængslende Emne, Professor Robbins har skrevet. Stilen er klar og elegant, ofte præget af Lune. Men fremfor alt udfylder Bogen et Hul i den økonomiske Litteratur — sin Lidenhed til Trods.

Hans Brems.